

ПРОФІЛАКТИКА ПРИРОДЖЕНОЇ ТА СПАДКОВОЇ ПАТОЛОГІЇ

член-кор. НАМНУ, професор, д.мед.н. О.Я. Гречаніна

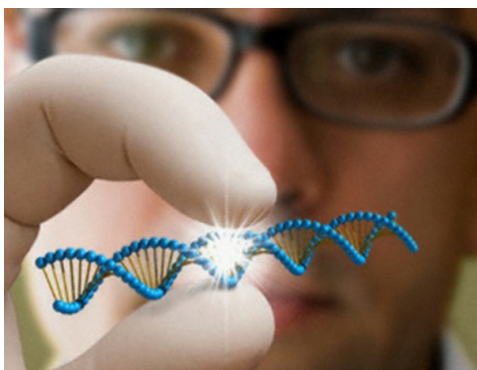
Що таке геном?

Геном — це сукупність всіх генів організму.

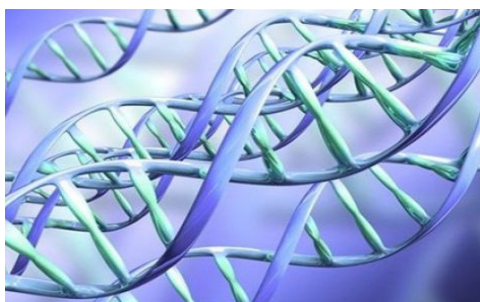
Що таке ДНК?

ДНК, або дезоксирибонуклеїнова кислота, являє собою ниткоподібну молекулу, що складається з чотирьох нуклеотидів: пуринів — аденіну (А) і гуаніну (О) та піримідинів — цитозину (С) і тиміну (Т), з'єднаних у полінуклеотидний ланцюг.

Що таке ген?

Ген — це одиниця спадковості, частина молекули ДНК, яка кодує синтез певного білка, бере участь у формуванні ознаки чи властивості організму.

Що таке мутація?

Під мутацією розуміють усі зміни у послідовності ДНК незалежно від їх локалізації і впливу на життєздатність організму.

На чому ґрунтується і для чого проводиться молекулярна діагностика?

Молекулярна діагностика ґрунтується на дослідженні мутацій у пацієнтів, членів їхніх сімей чи у можливих гетерозиготних носіїв патологічних мутацій.

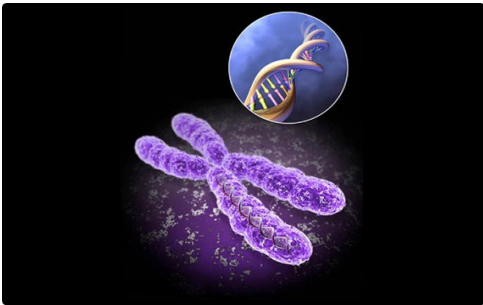
Чому важлива профілактика спадкових хвороб?

Широке розповсюдження практики планування сім'ї у розвинутих країнах робить надзвичайно важливим питання про результат кожної вагітності. У цьому сенсі профілактика спадкових хвороб має займати провідне місце в роботі як лікаря, так і системи охорони здоров'я у цілому, оскільки кожна родина хоче мати здорових дітей.

Що таке медичні наслідки мутаційного вантажу?

Люди зі спадковою патологією частіше звертаються до лікаря, їм необхідна триваліша госпіталізація. Саме спадкове захворювання вимагає значної медичної допомоги, а іноді і постійного лікування. Також не виключена наявність у таких хворих опіку, травми, інфекційних захворювань. Тим більше, що вони трапляються у таких хворих частіше, перебігають важче і триваліше через знижені можливості підтримання біохімічного, імунного і гормонального гомеостазу.

Які основні види медичної допомоги подають хворим зі спадковою патологією?

При природжених пороках розвитку — дитяча хірургія;

при хромосомних хворобах — соціальна підтримка;

при генних захворюваннях — медичне лікування і соціальна підтримка.

Яка тривалість життя людей зі спадковими хворобами?

Вона прямо залежить від форми хвороби і рівня медичної допомоги. У розвинутих країнах не менше 50 % усіх пацієнтів зі спадковими хворобами вмирає у дитячому віці.

Про соціальну і медичну значущість профілактики спадкових хвороб говорять факти соціальної дезадаптації (інвалідності) хворих, а не економічні витрати на їх утримання. Протягом багатьох років такі хворі можуть себе обслуговувати.

Яке значення психологічних аспектів у сім'ї, де є хвора дитина?

Постійний догляд за дуже хворою дитиною вимагає значних матеріальних, моральних і фізичних витрат.

Які три категорії спадкової патології виділяють з огляду на профілактику?

- Нові мутації.
- Успадковані від попередніх поколінь.
- Хвороби зі спадковою схильністю.

Які підходи до профілактики спадкової патології на генетичному рівні можна виділити?

Первинна. Преконцепційна профілактика спадкових хвороб.

Вторинна. Медико-генетичне консультування та перинатальна діагностика

Третинна профілактика. Доклінічна діагностика спадкових хвороб.

Чи є спадкові хвороби прерогативою лише дитячого віку?

Ні, вони впливають на показники захворюваності, інвалідності і смертності людей усіх вікових груп. Встановлено, що хромосомні порушення у віці до 25 років трапляються з частотою 1,8 : 1000, після 25 років — з частотою 2 : 1000, усього протягом життя — з частотою 3,8 : 1000.

Моногенні порушення у віці до 25 років відмічаються у співвідношенні 3,6 : 1000, після 25 років — 16,4 : 1000, протягом усього життя — 20 : 1000.

Мультифакторіальні (частковогенетичні) порушення до 25 років трапляються у співвідношенні 46,4 : 1000, після 25 років — 600 : 1000, протягом усього життя — 646,4 : 1000.

Що таке первинна профілактика?

Первинна профілактика — це заходи для здорових людей, що запобігають патології шляхом зменшення чи усунення факторів ризику.

Первинний рівень профілактики дає змогу уникнути патологічного зачаття і хвороби; спрямований на попередження природжених дефектів.

Що таке вторинна профілактика?

Вторинна профілактика (пренатальний рівень) — це заходи щодо запобігання розвитку хвороби завдяки ранній діагностиці й лікуванню.

Здійснюють ці заходи в основному в пренатальний період. На підставі пренатального діагнозу є можливість перервати вагітність чи провести внутрішньоутробне лікування і тим самим запобігти народженню хворої дитини.

Що передбачає третинна профілактика?

Третинна профілактика — це робота з хворими людьми: усунення ускладнень спадкових хвороб завдяки адекватній реабілітації і корекції, що здійснюються після народження дитини та запобігають ускладненням.

Запобігання розвитку спадкового захворювання (нормокопіювання) передбачає комплекс лікувальних заходів, які можна здійснювати внутрішньоутробно та після народження дитини.

Які порушення здоров'я подружжя негативно впливають на статеві клітини та плід?

Захворювання серцево-судинної системи, нирок, легенів, шлунково-кишкового тракту, нервової системи, аутоімунні захворювання, хронічні запальні процеси, носійство інфекційних агентів, гормональні порушення, патологічні зміни обміну речовин та ряд інших захворювань, з одного боку, порушують тонку рівновагу в організмі, а з іншого, — потребують постійного приймання лікарських препаратів, які часто негативно впливають як на статеві клітини, так і на плід.

Який напрям сучасних профілактичних заходів?

Сучасні профілактичні заходи спрямовані на те, щоб жодна дитина не народилася з дефектом, якому можна запобігти пренатально.

Які інфекційні захворювання матері небезпечні для плода?

До інфекційних захворювань матері, небезпечних для плода, належать: краснуха, токсоплазмоз, цитомегаловірус, вітряна віспа, сифіліс, герпес простий, парвовірус В15.

Найбільшу небезпеку для плода з цього списку являють токсоплазмоз, цитомегаловірус і сифіліс. Токсоплазмозна первинна інфекція в першому триместрі вагітності може зашкодити ембріону. Первинне інфікування цитомегаловірусом і сифілісом призводять до ураження плода відповідно у 40 % і майже в 100 % випадків. Вторинна інфекція також може зашкодити плоду.

Яка роль медико-генетичного консультування у первинній профілактиці?

Медико-генетичне консультування сім'ї перед настанням вагітності дає змогу правильно оцінити генетичну ситуацію в сім'ї, визначити ризик народження хворої дитини.

Чи визначені фактори ризику, що впливають на характер репродуктивних процесів?

Нині досконало вивчені та об'єднані в групи фактори індукованого мутагенезу, зокрема:

1. Променеві впливи:

- гамма-промені;
- рентгенівські промені;
- швидкі нейтрони;
- альфа-частинки.

2. Лікарські препарати:

- цитостатичні;
- антиметаболічні;
- імунодепресивні;

- протисудомні;
- психотропні;
- гормональні;
- протизапальні (бутадіон, парацетамол, амідопірин);
- бактерицидні, дезінфікуючі засоби;
- суміші для наркозу.

3. Хімічні речовини:

- синтетичні сполуки (вінілхлорид, хлоропрен, стирол, епоксидні смоли);
- органічні розчинники;
- солі важких металів;
- пестициди (дихлофос, діоксин, диматиф);
- барвники для волосся;
- косметичні добавки;
- харчові барвники;
- консерванти.

4. *Паління* (у курців встановлено підвищення частоти сестринських хроматидних обмінів, що залежить від кількості викурених сигарет).

5. *Алкоголь* (слабка мутагенна дія).

6. *Персистувальні вірусні інфекції* (цитомегаловірус, віруси краснухи, кору, паротиту, гепатиту, герпесу та ін.).

7. *Порушення соматичного статусу* (цукровий діабет, захворювання щитовидної, паращитовидної і надниркових залоз, фенілкетонурія, галактоземія та ін.).

Який зміст декалога ВООЗ для профілактики природжених дефектів?

1. Будь-яка фертильна жінка може бути вагітною.
2. Намагайся завершити комплектування своєї сім'ї у молодому віці.
3. Здійснюй пренатальний контроль у встановленому порядку.
4. Зроби вакцинацію проти краснухи до вагітності.
5. Уникай медикаментів, за винятком необхідних.
6. Пройди прекоцепційну профілактику.
7. Уникай алкогольних напоїв і місць паління.
8. Харчуйся якісно і різноманітно, вживай переважно фрукти й овочі.
9. З'ясуй ризик своєї роботи для майбутньої вагітності.
10. Проконсультуйся у свого лікаря.

Який зміст програми обстеження подружжя при плануванні вагітності?

- Соматогенетичне обстеження.
- Консультація терапевта.
- Консультація окуліста.
- Консультація невропатолога.
- Консультація ендокринолога.

- Консультація інших фахівців (за показаннями).
- Клінічний аналіз крові.
- Клінічний аналіз сечі.
- Скринінг-тести сечі.
- Дослідження обміну амінокислот і вуглеводів.
- Дослідження обміну сполучної тканини.
- Аналіз крові на цукор.
- Спермограма.
- Базальна термометрія.
- Бактеріологічне та вірусологічне обстеження.
- Імунологічне обстеження.
- Дослідження гормонального статусу.
- Ехографія внутрішніх органів.
- Каріотипування (з уточнюючою молекулярно-цитогенетичною діагностикою).

Які показання до преконцепційного лікування та профілактики?

- Природжені вади розвитку у подружжя, дітей чи близьких родичів.
- Розумова відсталість.
- Хронічні репродуктивні втрати (спонтанні аборти, мертвонародження).
- Народження гіпотрофічних дітей і передчасні пологи в анамнезі.
- Хронічні захворювання (патологія серцево-судинної системи, органів дихання, шлунково-кишкового тракту, сечо-статевої системи, ендокринні та метаболічні захворювання, неврологічні порушення, епілепсія та ін.) у подружжя або дітей.
- Хронічні інфекції у подружжя.

- Тривале вживання лікарських препаратів та протизаплідних засобів.
- Порушення харчування.
- Обтяжений генетичний анамнез (наявність у родині хворих зі спадковою патологією).
- Шкідливі умови праці.